

NOFILOLOGIK TA'LIM YO'NALISHIDA INGLIZ TILI DARSLARI UCHUN AUTENTIK MATNLARNI TANLASH ME'ZONLARI

Matyokubova Sh.A.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti tayanch
doktoranti*

Tayanch so'zlar: haqiqiy matnlar, ingliz tilini o'rgatish, filologik bo'lmagan ta'lim, matn tanlash mezonlari, dolzarbligi, madaniy ahamiyati, lingvistik murakkabligi, tanqidiy fikrlash, o'quvchilarning faolligi, tilni o'zlashtirish.

Ключевые слова: аутентичные тексты, обучение английскому языку, нефилологическое образование, критерии отбора текстов, релевантность, культурная значимость, языковая сложность, критическое мышление, вовлеченность учащихся, овладение языком.

Key words: authentic texts, English language teaching, non-philological education, text selection criteria, relevance, cultural significance, linguistic complexity, critical thinking, student engagement, language acquisition.

Резюме:

Ushbu maqola ingliz tili ta'limida autentik matnlarni tanlash mezonlarini o'rganishga bag'ishlangan. Filologik bo'lmagan ta'lim muassasalarida talabalarning qiziqishlari va madaniy kontekstlarini hisobga olish muhimligi ta'kidlanadi. Muallif, matnlarni tanlashda relevans, kirish imkoniyati va lingvistik murakkablik kabi omillarni baholash bo'yicha amaliy ko'rsatmalar taqdim etadi. Autentik materiallardan foydalanish, talabalar uchun til o'rganish jarayonini osonlashtirib, madaniy nozikliklarni tushunishga yordam beradi. Maqolaning maqsadi, o'qituvchilarga turli sinf sharoitlarida ta'lim jarayonini yaxshilash uchun samarali strategiyalarni taklif qilishdir.

Резюме:

В статье рассматриваются критерии отбора аутентичных текстов для обучения английскому языку в нефилологических образовательных контекстах. В ней подчеркивается важность актуальности, доступности и культурной значимости при выборе текстов, которые отвечают интересам и уровню подготовки учащихся. Обсуждаются практические рекомендации по оценке текстов на основе лингвистической сложности, тематической насыщенности и потенциала для развития критического мышления. Интегрируя аутентичные материалы, преподаватели могут улучшить усвоение языка и способствовать более глубокому пониманию культурных нюансов английского языка. Цель статьи - предоставить педагогам основу для принятия обоснованных решений, которые повышают вовлеченность и результаты обучения в разнообразных классных сферах.

Summary:

This article explores the criteria for selecting authentic texts in English language instruction within non-philological educational field. It emphasizes the importance of relevance, accessibility, and

cultural significance in choosing texts that resonate with students' interests and backgrounds. The discussion includes practical guidelines for evaluating texts based on linguistic complexity, thematic richness, and the potential for fostering critical thinking. By integrating authentic materials, educators can enhance language acquisition and promote a deeper understanding of the cultural nuances of English. The article aims to provide educators with a framework for making informed decisions that enhance engagement and learning outcomes in diverse classroom settings.

Ushbu maqolada nolifologik ta'lim yo'nalishida ingliz tili darslari uchun autentik matnlarni tanlash me'zonlari tahlil etiladi. Bugungi global dunyoda, til o'rganish jarayoni faqat grammatika va leksikani o'zlashtirish bilan cheklanmaydi; o'quvchilarga real hayotiy vaziyatlarga mos keladigan materiallarni taqdim etish muhim ahamiyatga ega. Autentik matnlar, o'quvchilarga tilni to'g'ri kontekstda, madaniy nuqtai nazardan o'rganish imkonini beradi va ularning kommunikativ ko'nikmalarini, madaniyatlararo dunyoqarashini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Maqolada yana autentik matnlarni tanlashda e'tiborga olinishi kerak bo'lgan bir qator me'zonlar ko'rib chiqiladi. Bular orasida matnning mazmuni, qiyinlik darajasi, madaniy konteksti va talabalar ehtiyojlariga mosligi kabi jihatlar kiritiladi. Shuningdek, ushbu me'zonlarning o'quv jarayoniga ta'siri va pedagogik yondashuvlar va bizgacha bo'lgan olimlarning nazariy va maliy tadqiqotlari haqida ham fikrlar bildiriladi. Bularning barchasi nolifologik ta'lim yo'nalishida ingliz tilini o'rganish jarayonini yanada samarali qilish maqsadida amalga oshiriladi. Bob davomida autentik matnlarning ta'lim jarayonidagi roli, shuningdek, ularni tanlashda duch kelinadigan muammolar va ularni hal qilish usullari ham ko'rib chiqiladi. Ushbu tadqiqot natijalari, ingliz tili darslarida autentik matnlarni samarali tanlash va qo'llash bo'yicha o'qituvchilarga yo'l-yo'riq berishga xizmat qiladi.

O'rganilayotgan madaniyat va tillar guruhiga tegishli bo'lgan har bir element axborot vositasi bo'lib, talabalarni maqsadli madaniyatni tushunishga jalb qilish imkoniyatiga ega. Romanlar, rasmlar, dramaturgiya va tarix darsliklari asl matnlarning ajoyib manbalari hisoblanadi, xattoki do'stlarning bir biriga til doirasida yozgan kichik habarlari ham. Ehtimol, ular eng qulay matnlar, chunki ularni odatda kutubxonalar, kitob do'konlari, supermarketlar, sayyohlik agentliklari va chakana savdo do'konlarida topish oson. Zamonaviy texnologiya va internetni cheksiz ishlatishga bo'lgan qulaylik autentik matnlarni topishni yanada qulaylashtiradi va onsonlashtiradi. Autentik matnlarni tanlash yoki topish imkoniyati qulay va cheksizligiga qaramasdan eng muhim masala ularni qanday qilib tanlash degan masalada. Ularni tanlashda juda ko'p faktorlarga e'tibor berishimiz zarur va doim aqlimizda aniq maqsad bo'lishi lozim.

Berardo o'z tadqiqotlaridan kelib chiqib shunday deydi: "Autentik matnlarni tanlashda aniq maqsadimiz bo'lishi lozim." Meinhof esa bunday matnlar 2 muhim

to'siqlarni: lingvistik qiyinchiliklar va uydirmalikni yengib o'tish uchun matnlar mazmun-mohiyatiga ko'ra, talabalarning qiziqishlariga asoslanib va haqiqiylikiga ko'ra tanlanishi zarur deydi. Meinhof (1987) autentik matnni yanada tushunarli va ishonchli qilish uchun ularni tanlashda situatsion ya'ni vaziyatli bilimlarni faollashtirishni taklif qiladi. Vaziyatli bilimlarni aktivlashtirish uchun professor-o'qituvchi talabalarga ular o'rganishi va jamlashi kerak bo'lgan matnlarni o'z qiziqishlariga asoslanib tanlash imkonini berish kerak deydi. Va bunda materiallarni tanlash 3 bosqich asosida bo'lishi zarur: 1. Tanlangan material bir-biriga bog'liq mavzular majmui bo'lishi; 2. Matn va material tanlashda yoshga e'tibor qaratish; 3. Bir xil matn turidagi turli namunalarni qarama-qarshilik bilan yonma-yon joylashtirishga rahbarlik qilish mumkin (gazeta yoki jurnallar to'plami) yig'ish orqali. O'quvchilarning qiziqishlarini material tanlashga yo'naltirish matnlar va ularning mazmuni haqida oldingi bilimlar faollashtirishda muhim ro'l o'ynaydi.

LeLoup va Ponterio (2000a) haqiqiy materiallarni tanlashda o'quv dasturlari standartlariga amal qilish kerak, deb hisoblashadi. Haqiqiy materiallar chet tili o'quv dasturining maqsadlariga javob berishi kerak (LeLoup & Ponterio, 2000a; Valensiya, 1991, 590-bet). Materiallarning mazmuni o'quvchilarning yoshi, qobiliyati, ehtiyojlari va maqsadlariga mos bo'lishi kerak. Talabalar mavzu bo'yicha biroz tajribaga ega bo'lishi kerak va ularning madaniy sxemalarini xisobga olish kerak (Tompson, 1997). Haqiqiy materiallar zamonaviy, real vaziyatlarga asoslangan bo'lishi, o'quvchilarning dunyo haqidagi bilimlarini kengaytirishi va ularni bu dunyo haqida savollar berishga undashi kerak (Karpova, 2006). Muhimi, matnning asosiy maqsadi til o'rganuvchilarga emas, balki ona tilida so'zlashuvchilarga ma'no yetkazishdir. Matnning mazmuni va lingvistik murakkabligi talabalarning kognitiv va affektiv (ta'sir) moslamalari va qobiliyatlari bilan mos kelishi kerak (Rogers & Medley, 1988, 471-bet). Matnning darajasi o'quvchilarning tushunish darajasidan bir oz yuqori bo'lishi va o'quvchilar topshiriqni muvaffaqiyatli bajara oladigan darajada yuqori bo'lmasligi kerak (Valensiya, 1991). Materiallar o'quvchilarning rivojlanish darajasiga moslashtirilgan bo'lishi kerak. Ular talabalarga yuqori darajada fikr yuritishga imkon berishlari kerak va ularning mazmuni matndagi aniq yoki yashirin savollarga javob berishdan ko'proq narsani talab qiladigan savollarni rag'batlantirishi kerak (Valensiya, 1991).

Materialda ilmiy yoki akademik jurnallardagi kabi murakkab lug'at bo'lmasligi kerak. Bosma materiallar odatda elementary (boshlang'ich) darajasida yoziladi va ikkinchi tilni o'rgatish uchun juda foydali. Rasmlar, diagrammalar, jadvallar, o'qlar, sarlavhalar, kichik sarlavhalar yoki matnning boshqa aniq bo'linmalaridan foydalanadigan va o'quvchilar bilan biroz o'zaro aloqada bo'lishga imkon beradigan

materiallar ularga foydali bo'ladi (Spelleri, 2002). Kurs materiallari talabalarning oldingi tajribalarini aks ettirsa va o'z ichiga olsa, talabalar juda samarali o'rganadilar (Jacobson va boshq., 2003, 26-bet). Materiallar talaba kontekstiga moslashtirilgan bo'lishi va sinfdan tashqarida kontekstga moslashtirilgan bo'lishi kerak (Jacobson va boshqalar, 27-bet). Material muhim mavzular va g'oyalarni aks ettirishi va talabalar hayotidan boshqa muhim ma'lumotlar bilan bog'langan bo'lishi kerak. U ushbu mavzularning bir yoki bir nechtasiga tegishli muhim tarkibni o'z ichiga olishi kerak (Valensiya, 1991, 590-bet). Haqiqiy materiallar ijtimoiy jihatdan joylashgan savodxonlik amaliyotini o'quvchilar ish joyida, oilada, jamiyatda va millatda yaxshi tanish bo'lgan kontekstlarga bog'lashi kerak (Jeykobson va boshqalar, 28-bet). Haqiqiy materiallar haqiqiy hayotiy tajribalarga asoslangan bo'lishi va dunyoda sodir bo'layotgan narsalarni sinf ichida ham, tashqarisida ham qo'llashi kerak (Valensiya, 1991). Shakl va mavzuga ko'ra, yangiliklar va sport tadbirlari, to'y, tug'ilish yoki suvga cho'mish to'g'risidagi e'lonlar, tele va radio yo'riqnomalari, kino reklamalari, oziq-ovqat, kiyim-kechak, mebel yoki sayohat uchun reklama - bularning barchasi sinfda tanishish uchun ishlatilishi mumkin. talabalarni haqiqiy dunyoga (Bekon, 1987, 558-bet). Sinfda foydalanish uchun tanlangan materiallar g'oyalarni qo'llash imkonini berishi va o'quvchilarga ko'plab boshqa kontekstlarda muvaffaqiyatli o'quvchilar bo'lishlariga yordam beradigan bilim tuzilmalarini rivojlantirishga yordam beradigan muhim g'oyalarni o'rganishga yordam berishi kerak (Valensiya, 1991, 590-bet). Materiallarni yaratishda talabalarning faol ishtiroki yuqori darajadagi yutuqlar bilan bog'liq (Jacobson va boshqalar, 2003, 27-bet). Bosma materiallarni tanlashda o'quvchilarning turli matnlar bilan tanishishi muhim ahamiyatga ega. O'zlarining formatlari tufayli mashhur bosma nashrlar boshlang'ich til o'rganuvchi uchun qulay oldindan tashkilotchini taqdim etadi. Parchaga ishoralar sarlavha, unga ilova qilingan grafikalar, bosh gap, nashr etilgan sana va manbani o'z ichiga olishi mumkin. Gazeta va jurnallar talabalar qiziqishini rag'batlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega (Bekon, 14 1987, p. 558). Keyinchalik tushunmovchiliklarga yo'l qo'ymaslik uchun o'quvchilar asl nusxa bo'lmasa ham, mavjud bo'lgan eng aniq nusxani olishlarini ta'minlash muhim (Long & Harlow, 1988, 7-bet). Berardo (2006) onlayn materiallarni tanlash uchun quyidagi mezonlarni taklif qiladi: (a) mazmunga moslik - mazmun talabalar uchun qiziqarli va tegishli bo'ladi; (b) qulaylik - sayt foydali va talabalarning malaka darajasida; (c) o'qilishi - saytning strukturaviy va leksik murakkabligi mos, taqdim etiladigan, qiyin, ammo asossiz emas. O'qituvchiga til dasturining maqsadlarini aniqlashga yordam beradigan mavzular bo'yicha materiallar tanlanishi kerak.

Tahlil va natija. Albatta bizgacha bo'lgan tadqiqotlarda berilgan nazariy qarashlar va me'zonlarni e'tiborga olish muhim, eng zamonaviy ta'lim muhitida nofilologik ta'lim yo'nalishlarida ingliz tilini o'qitish jarayonini takomillashtirish va talabalar uchun qiziqarli va samarali ta'lim muhitini yaratishda biz yangi mezonlarni kiritmoqchimiz. Nofilologik yo'nalish ta'limida ingliz tilini autentik matnlar bilan o'qitishni takomillashtirish maqsadida, autentik matnlarni tanlashda quyidagi asosiy omillarga e'tibor qaratish zarur:

1. **Zamonaviy kontekst:** Autentik matnlar talabalar uchun dolzarb va qiziqarli bo'lishi zarur. Mavzular zamonaviy hayotda ahamiyatga ega bo'lishi kerak, masalan, ijtimoiy muammolar, ekologiya, texnologik o'zgarishlar yoki madaniyatlararo munosabatlar.

2. **Madaniyatlararo tafovut:** Tanlangan matnlar o'zbek va ingliz madaniyatlari o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklarni o'rganishga imkon berishi lozim. Bu talabalar uchun madaniy kontekstni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

3. **Interaktivlik va faollik:** Matnlar o'quvchilarni muloqotga jalb qilishi va fikr yuritishga undashi muhim. Muammoli vaziyatlar yoki fikr almashish imkoniyatlarini taqdim etuvchi matnlar afzalroq.

4. **Til darajasi:** Autentik matnlar talabalarning til darajasiga mos bo'lishi kerak. Ular qiyinchilik darajasi bo'yicha muvofiq tanlanishi, shuningdek, o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qilishi lozim.

5. **Dars maqsadlariga moslik:** Har bir autentik matn darsning maqsadlariga mos kelishi, shuningdek, o'quv jarayonida qaysi ko'nikmalarni rivojlantirishni rejalashtirayotganingizni ko'rsatishi kerak.

6. **Turli formatlar:** Autentik matnlar maqola, intervyu, hikoya, podkast yoki video kabi turli formatlarda bo'lishi talab qilinadi. Bu o'qitish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

7. **Haqiqiy hayotga moslik:** O'quvchilarning kundalik hayotida va professional faoliyatida qo'llanilishi mumkin bo'lgan matnlarni tanlang.

8. **Til va darajaga moslik**

-Til darajasi: Matnlar talabalarning ingliz tili darajasiga mos bo'lishi kerak. Matnlar juda murakkab yoki juda soddalashtirilgan bo'lmasligi lozim.

-Leksik tahlil: Matn ichida yangi so'zlar va ifodalar bilan tanishish imkoniyatini beruvchi til strukturasi tanlang.

- O'ziga xos elementlar: Har bir madaniyatning o'ziga xosligini aks ettiruvchi elementlarni o'z ichiga olgan matnlar foydali.

9. **Ma'lumotni qabul qilish**

- Oson qabul qilinadigan Matnlar: Talabalar uchun qiziqarli va oson qabul qilinadigan matnlarni tanlang, bu ularning diqqatini jalb qiladi.

- Vizuallik: Rasm, diagramma yoki grafikalar bilan birlashtirilgan matnlar talabalarni ko‘proq jalb qiladi va ma’lumotni tushunishni osonlashtiradi.

10. *O‘rganish maqsadlari*

- Aniq maqsadlar: Tanlangan matnlar o‘quv maqsadlariga mos kelishi kerak. O‘qitish jarayonida qanday ko‘nikmalarni rivojlantirishni rejalashtiring.

- Tajribalar o‘tkazish: O‘quvchilarning tajribalarini aks ettiruvchi matnlar tanlash, ularning o‘rganish jarayonini yanada qiziqarli qiladi.

Xulosa. Ushbu omillarga asoslanib, talabalarning ingliz tilini o‘rganish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilish mumkin. Bu, o‘z navbatida, talabalar o‘rtasida tilni o‘rganishga qiziqishni oshiradi va ularning madaniyatlararo tushunishlarini rivojlantiradi. Tadqiqotimiz davomida berilgan yangi mezonlarga asoslanib material tanlaymiz.

Adabiyotlar:

1. Jalolov J.J Chet tili o‘qitish metodikasi: Chet tillar oliy o‘quv yurtlari (fakultetlari) talabalari uchun darslik. O‘qituvchi 1996.
2. Sattorov T.Q Bo‘lajak chet tili o‘qituvchisining uslubiy omilkorligini shakllantirish texnologiyasi. TDYUI 2003.
3. D. Tojiboyeva, A. Yo‘ldoshev. Maxsus fanlarni moqitish metodikasi. 2009.
4. Jalilov J. Chet tili o‘qitish metodikasi, Toshkent .2012
5. Joraboyev, B. B. O. (2021). Using Authentic Materials on English Lessons. Academic Research in Educational Sciences, 2, 1018.
6. Berardo, S.A (2006). The use of authentic materials in the teaching of reading
7. Gebhard , J. G. Teaching English as a Foreign or Second Language. A Self-Development and Methodology Guide (second edition). The University of Michigan Press, 2006.
8. Nuttall, C. (1996) Teaching Reading Skills in a foreign language (New Edition) Oxford, Heinemann.
9. Jacobson, E., Degener, S. and Purcell-Gates, V. Creating Authentic Materials and Activities for the Adult Literacy Classroom: A Handbook for Practitioners. USA: NCSALL, 2003.
10. Goodman, K (1988) The Reading Process in Carrell, P.L., Devine, J. & Eskey, D.E. (Editors) (1988) Interactive Approaches to Second Language Reading Cambridge, C.U.P. p 11-21.
11. Gilmore A. Authentic Materials and Authenticity in Foreign Language Learning // Language Teaching. 2007. Vol. 40 (2). p 97-118.
12. Murray, L. (2015). Using Authentic Materials in the Foreign Language Classrooms: Teacher Attitudes and Perceptions in Libyan Universities. International Journal of Learning & Development, 5(3), p 25-37.

Internet saytlari:

1. <http://www.teachingenglish.org.uk>
2. <http://www.teachnet.org>
3. <http://www.tesol.org>
4. <http://www.edu.uz>
5. <http://www.pedagog.uz>
6. <http://www.Ziyonet.uz>